
ELS SENTIMENTS D'INSEGURETAT I DE POR: L'ORIGEN D'UNA NOCIÓ

JOSU GONDRA I BUSTINZA

Responsable d'enquestes del Gabinet de Seguretat del Departament d'Interior,
Relacions Institucionals i Participació de la Generalitat

Es pot valorar quantitativament els efectes d'una notícia o quina és la percepció o el sentiment d'inseguretat en determinats moments històrics? Tot i els problemes de caràcter conceptual i operatiu, actualment es realitzen molts estudis que ho possibiliten.

L'èxit de les enquestes de victimització s'explica, sobretot, pel pes que tenen en la valoració i l'eficàcia de les polítiques públiques i, els darrers anys, el pes que agafen en el debat polític.

La situació actual a Catalunya es pot considerar d'una certa estabilitat, però amb importants diferències marcades pels condicionaments sociodemogràfics.

Can the effects of a news item, or the perception or feeling of insecurity at certain moments in history be quantitatively evaluated? Despite the conceptual and operational problems, many studies are currently being carried out that make it possible.

The success of victim surveys is above all explained by the importance they are given in the evaluation and effectiveness of public policies and, in recent years, the importance they have acquired in the political debate.

The current situation in Catalonia can be considered to be more or less stable, but with important differences marked by socio-democratic conditioning factors.

1. INTRODUCCIÓ

A partir dels anys seixanta la recerca sobre els sentiments d'inseguretat va adquirir una rellevància creixent, gairebé comparable als estudis sobre el delictuós o la víctima. Un interès comprensible si tenim en compte que els sentiments d'inseguretat afecten la qualitat de vida i, per tant, tendeixen a ser objecte dels debats generals sobre l'eficàcia de les polítiques públiques. Això no obstant, des d'una òptica tècnica convindria recordar que els sentiments d'inseguretat o de por constitueixen nocions que encara avui plantegen problemes de caràcter conceptual i operatiu: és a dir, encara avui subsisteixen problemes de definició i dificultats de mesura.

Aquestes nocions van aparèixer fa uns quaranta anys als Estats Units en el marc d'un conjunt d'iniciatives destinades a diversificar els sistemes d'informació existents en matèria de seguretat i policia. I en aquell context, les enquestes adreçades directament als ciutadans conformaven el complement natural de l'estadística policial, ja que els instruments d'enquesta permeten entrevistar una mostra representativa de la població sobre les seves experiències de victimització i les seves percepcions subjectives en matèria de seguretat interior, i a partir de les res-

postes obtingudes inferir, amb un marge d'error conegut, els valors corresponents per al conjunt de la població.

Les enquestes proporcionaven, doncs, unes dades que no estaven condicionades pels filtres i les inèrcies del sistema penal. Expressaven les vivències, els sentiments i les opinions dels ciutadans i era evident la importància que tenien i tenen aquestes variables en la nostra cultura política i administrativa, sobretot en temps de crisi. En definitiva, les tècniques d'enquesta permetien per primer cop mesurar dos problemes clàssics de la criminologia: la xifra negra (els il·lícits experimentats però no denunciats per les víctimes) i els sentiments subjectius d'inseguretat o de por.

Malgrat l'existència d'alguns precedents,¹ les primeres enquestes de victimització basades en mostres representatives es van dur a terme als Estats Units d'Amèrica l'any 1966, en el marc de la Comissió Presidencial sobre Seguretat Interior i Justícia. És a dir, es van dur a terme sota l'administració Johnson i la supervisió directa del fiscal general Nicholas Katzenbach, que va dirigir la comissió presidencial (denominada informalment Comissió Katzenbach) per afrontar explícitament els reptes plantejats per una crisi de valors de grans dimensions: a l'ombra de la guerra del Vietnam i dels enfrontaments racials, el país experimentava un increment sense precedents de la delinqüència enregistrada per la policia i del consum de substàncies psicoactives.²

Les primeres propostes per realitzar enquestes sobre la victimització experimentada i els sentiments d'inseguretat van ser presentada per Biderman i Reiss, Jr. recollint suggeriments formulats anteriorment en la literatura acadèmica.³ I crida l'atenció que, als Estats Units, les enquestes de victimització constitueixen una de les poques iniciatives d'aquella època que s'han mantingut fins avui, superant sense qüestionaments de fons el període dels grans ajustos pressupostaris que va caracteritzar la política federal dels anys vuitanta. El fet no és banal tenint en compte que es tracta d'una operació de dimensions excepcionals en la qual s'entrevisten al voltant de cent mil persones cada sis mesos sota la responsabilitat del Servei d'Estadística del Departament de Justícia.

I és sorprenent que bona part de les propostes formulades en aquells moments per a estudiar les percepcions subjectives en matèria de seguretat siguin similars o idèntiques a les que es formulen encara actualment. Sobretot perquè aquelles propostes no van generar cap consens acadèmic: el debat va iniciar-se immediatament i encara es manté, però els dubtes han estat tant abundants com escasses les propostes alternatives basades en estudis empírics.⁴ Possiblement, la consoli-

1. Vegeu l'enquesta que va dur a terme el National Opinion Research Centre (NORC), l'any 1965 amb una mostra de deu mil llars als EUA.

2. Commission on Law Enforcement and Administration of Justice. Pel que fa a l'avaluació de les polítiques policials de l'època, vegeu *The Challenge of Crime in a Free Society*, Washington D.C. Government printing office, 1967.

3. La primera proposta coneguda d'utilitzar les tècniques d'enquesta en els estudis sobre la delinqüència va ser formulada pel criminòleg finès Inkeri Anttila, I (1964). «The Criminological Significance of Unregistered Criminality» *Excerpta Criminologica*, 4, 11, citat de Per Stengeland, op. cit.

4. Vegeu per exemple, Ferraro, K.F. (1995), *Fear of Crime: Interpreting Victimization Risk*, Nova York; Farrall, S., et al. (1997), «Questioning the Measurement of the Fear of Crime: Findings From Major Methodological Study», *British Journal of Criminology*, 37, 4, p. 657-678; Jackson, J. et al. «Filtering Fear? On the Use of Filter and Frequency Questions in Crime Surveys», *Journal of Quantitative Criminology*.

dació relativament ràpida de les gran enquestes de victimització (sobretot la *National Crime Victimization Survey* als EUA i la *British Crime Survey* a Anglaterra i al País de Gal·les) va tenir l'efecte de generalitzar alguns instruments de mesura (és a dir, algunes sèries de preguntes) que en rigor, encara es trobaven en fase experimental.

Recordem, doncs, alguns d'aquells enfocaments inicials que, en bona part, són encara els nostres: Albert D. Biderman va proposar en una de les proves pilot impulsades per la Comissió Katzenbach preguntar als ciutadans per l'evolució de la delinqüència al seu municipi de residència («*Do you think that crime has been getting worse here in Washington during the past year?*», preveient com a alternatives «*Better*», «*Worse*» i «*Same*»). En canvi Philip H. Ennis proposava estudiar els sentiments personals de por preguntant directament pel temor a caminar sol a prop del lloc de residència durant la nit o preguntant si els entrevistats havien renunciat a alguna activitat per por de ser victimitzats («*How safe do you feel walking alone in your neighborhood after dark?*»; «*Have you wanted to go somewhere recently but stayed home because it was unsafe?*»). Finalment, la idea d'associar els sentiments de por o d'inseguretat als tipus de victimització més freqüents (por de patir un robatori, por de ser atracat...) també té els seus orígens en aquelles recerques.⁵

2. L'EVOLUCIÓ DELS CONCEPTES

Això no obstant, des dels primers estudis era evident que les nocions genèriques d'inseguretat o de por constituïen una amalgama de percepcions, sentiments i opinions que convenia especificar i mesurar de forma diferenciada. Potser un dels primer intents va consistir a distingir entre preocupació (*concern*) i por (*fear*), amb uns resultats que s'han mostrat força consistents al llarg del temps i en diversos entorns culturals: la preocupació i la por conformen dos variables relativament independents, la primera de caràcter més col·lectiu (social, comunitari...), la segona de caràcter més individual (personal, familiar...), i aquestes dues variables formen un eix que contribueix a interpretar les respostes obtingudes.

Complementàriament, la proposta d'estudiar els sentiments de por o d'inseguretat territorialment va ressaltar un altre eix que s'estén de les pors «concretes» a les pors «abstractes», de la percepció d'algun risc específic al sentiment difús d'estar en un entorn disruptiu, o simplement aliè, on les nostres capacitats de previsió i les nostres habilitats de defensa podrien resultar inadequades o insuficients. Una interpretació alternativa de la mateixa polaritat podria destacar el contrast entre la percepció d'un risc objectivable i la percepció de signes (de «símbols») incomprendibles o amenaçadors, fins i tot es podria parlar de la projecció d'emocions inconscients.

5. La constitució d'una enquesta nacional de victimització als EUA es va fonamentar en la realització de tres estudis pilot encarregats precisament per l'esmentada President's Commission a A.D. Biderman, P.H. Ennis i A.S. Reiss Jr, tots tres informes presentats l'any 1967.

L'assumpte activa, doncs, mecanismes psicològics que no poden ser abordats en aquestes notes, però que ressalten la dificultat d'interpretar els indicadors convencionals sobre els sentiments d'inseguretat o de por. Una part substancial d'aquests sentiments semblen arrelar precisament en el terreny on es creuen les «preocupacions» —diguem-ne, de base més cognitiva— amb les «pors inespecífiques» —diguem-ne de base més emocional— i les reaccions són particularment intenses quan aquestes preocupacions i aquestes pors inespecífiques es produeixen en una situació de crisi on, per exemple, la precarietat material, el desordre, la brutícia, o la contestació dels valors dominants es fa evident.

Amb l'objecte doncs d'associar més estretament els sentiments d'inseguretat amb la victimització, es van proposar diverses solucions entre les quals potser hem de citar les inspirades en els treballs de Ferraro i LaGrange ja cap a mitjan anys vuitanta. Esquemàticament, aquests autors aconsellaven preguntar pels *sentiments de por (how afraid)*, però referint-se específicament al temor de ser objecte d'algun *delicte concret* en la seva vida quotidiana, evitant la contaminació de les situacions hipotètiques i de les inquietuds simbòliques. El mateix Ferraro i altres autors van insistir posteriorment en la conveniència de diferenciar entre el temor concret de ser personalment victimitzat (*fear*) i el sentiment genèric d'inseguretat (*perceived risk*).⁶

Podríem dir que la hipòtesi de preferència en els cercles acadèmics ha estat la de considerar que les mesures tradicionals sobre la inseguretat i la por exageraven la importància del problema generant un constructe d'amalgama que potser tenia algun interès com a indicador general, o que podia ser útil per a determinar de manera agregada la disminució o l'augment de les problemàtiques, però que no estava satisfactòriament correlacionat amb les experiències de victimització enregistrades.

Potser per això, en l'edició 2003/2004 de la *British Crime Survey* es va introduir una sèrie de preguntes noves per a estudiar la freqüència i la intensitat dels episodis que generen inseguretat, però mantenint les preguntes «tradicionals» en un altre mòdul de la mateixa enquesta, de manera que fos possible comparar les respostes. És a dir, les persones enquestades responien dues sèries de preguntes sobre el mateix assumpte, formulades des de dos punts de vista diferents en dos moments diferents de l'entrevista. Les preguntes «tradicionals» pretenien mesurar genèricament fins a quin punt les persones entrevistades estaven preocupades per ser objecte de determinats il·lícits, com ara un robatori, un atracament o una agressió física, mentre que les preguntes noves emfasitzaven la freqüència (quants cops s'havia sentit insegur l'any passat) i la intensitat d'aquests sentiments, demostrant inequívocament que la preocupació inespecífica pot ser elevada i la concreta molt minoritària. Les diferències són contundents: el nombre de persones que no s'han sentit preocupades era només del 7% amb les preguntes tradicionals i del 54,5% amb les noves preguntes.⁷

6. Ferraro, K.F.; LaGrange, R.L. «The Measurement of Fear of Crime», *Sociological Inquiry*, 57, 1987.

7. Gray, E.; Jackson, J.; Farrall, S. «Reassessing the Fear of Crime». *European Journal of Criminology*, 2007.

3. LA SITUACIÓ A L'ESTAT ESPANYOL

A l'Estat espanyol, el Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS) ha tractat problemes relacionats amb la victimització des de finals dels anys setanta, plantejant preguntes d'actualitat als baròmetres que podien tractar des de l'homosexualitat a l'Administració de justícia. Però aquestes operacions no tenien la intenció de generar sèries temporals. D'altra banda, la participació de l'Institut Nacional d'Estadística en els estudis sobre la victimització ha estat pràcticament inexistent fins ara.⁸ De manera que s'ha generat una situació en la qual les operacions estadístiques (o les preguntes aïllades) han estat nombroses, però no s'han creat instruments normalitzats i periòdics de mesura. Entre la vintena d'estudis o baròmetres que han tractat la problemàtica de la victimització al CIS podem recordar els següents:⁹

Taula 1. *Estudis realitzats pel CIS*

Any	Tipus d'operació	Referència	Mostra (N)	Àmbit
1978	Estudi sobre criminalitat	1.149	1.204	Espanya
1978	Estudi sobre victimització	1.152	5.706	Espanya
1980	Estudi sobre victimització i droga	1.206	5.738	Espanya
1980	Estudi sobre inseguretat ciutadana 1	1.251	1.156	Madrid
1982	Estudi sobre inseguretat ciutadana 2	1.313	3.714	Municipis
1985	Baròmetre	1.453	2.493	Espanya
1987	Terrorisme i seguretat ciutadana	1.714	2.495	Espanya
1988	Baròmetre	1.736	2.495	Espanya
1991	Estudi sobre inseguretat ciutadana 3	1.974	2.490	Espanya
		Conveni Ministeri		
1995	Delinqüència, seguretat i policia	2.152	2.152	Sevilla
1995	Demanda de seguretat i victimització	2.200	14.994	Desagregació provincial
		Conveni Ministeri		
1998	Seguretat ciutadana i victimització 1	2284	2.456	Espanya
		Conveni Guàrdia Civil		
1999	Baròmetre	2.364	2.496	Espanya
2003	Baròmetre	2.477	2.480	Espanya
2003	Baròmetre	2.528	2.497	Espanya
2004	Baròmetre	2.554	2.489	Espanya
2004	Baròmetre	2.558	2.494	Espanya
2004	Baròmetre	2.568	2.479	Espanya
2005	Baròmetre	2.597	2.488	Espanya
2005	Baròmetre	2.630	2.491	Espanya

8. En aquests moments es parla de la realització d'una prova pilot dissenyada per l'Institut Nacional d'Estadística on s'estudiaria la victimització i els sentiments d'inseguretat a Espanya basant-se en una mostra representativa de la població. Una excel·lent notícia, tot i que arribi amb un cert endarreriment i encara sigui massa d'hora per a valorar la iniciativa.

9. Per consultar els baròmetres del CIS posteriors a 1998, vegeu http://www.cis.es/cis/opencms/ES/2_barometros/

La relació és notable, però potser el més notable és que aquesta relació d'estudis i baròmetres no ens deixen dir gaire res sobre els sentiments d'inseguretat o de por a Espanya. Només les operacions convingudes amb el Ministeri de l'Interior aspiraven a ser enquestes de victimització, almenys enquestes sistemàtiques sobre seguretat i policia, sobretot la segona (1995). Però la diferència de les mostres utilitzades, i altres dificultats, impossibiliten una anàlisi comparativa.

Més sorprenent encara es la variabilitat que caracteritza a les operacions del CIS quan pregunta pels sentiments d'inseguretat de la població en la resta d'instruments d'enquesta, una temàtica que lògicament s'ha mantingut a molts qüestionaris durant força edicions. La pregunta de vegades es refereix genèricament a l'evolució de la seguretat durant l'any passat, d'altres a l'augment o la disminució dels sentiments de seguretat al carrer, presentant de vegades dues respostes alternatives i d'altres tres. A voltes es refereix a Espanya, però no sempre: també es pot referir als municipis de residència. El període temporal de referència també varia: pot ser de dos anys, de tres... Qualsevol qüestionari està sotmès a canvis, si més no per a rectificar els errors o resoldre els problemes que s'han detectat durant l'edició anterior però, en aquest cas, els canvis semblen produir-se al marge de qualsevol projecte estadístic. I contrasten amb la bona factura tècnica que tenen els treballs del CIS, començant pel l'administració presencial de la pràctica totalitat de les seves operacions d'enquesta.

Per contra, des de 1995 fins a l'actualitat els baròmetres del CIS incorporen gairebé sense excepcions dues preguntes sobre els problemes que més preocupen la ciutadania, la primera referida genèricament als principals problemes d'Espanya i la segona, més concretament, al que més preocupa l'individu entrevistat *personalment*. Tornarem més endavant sobre aquesta qüestió perquè el baròmetre català té una pregunta comparable, però abans volem destacar, a partir dels treballs de Cristina Rechea, Maria José Benítez i Esther Fernández,¹⁰ que cap a l'any 1999 la inseguretat ciutadana va assolir l'índex de citació més baix, amb increments posteriors molt notables, el 2003 i el 2004. Les autores opten per una interpretació que relativitza la significació d'aquestes dades, però nosaltres les volem destacar perquè diversos indicadors coincideixen a remarcar que al voltant de l'any 1999 va haver-hi un canvi de tendència en matèria de seguretat interior. A partir de l'any 2000 van començar a augmentar les infraccions penals conegudes per la policia al conjunt d'Espanya, i també va augmentar la prevalença de la victimització enregistrada a Catalunya per l'Enquesta de Seguretat Pública de Catalunya (ESPC). Addicionalment, a partir d'aquell mateix any l'ESPC va detectar una disminució dels sentiments de seguretat al municipi de residència també a Catalunya. Aparentment, aquestes tendències s'han moderat o estabilitzat a partir de l'any 2004, però encara no hem recuperat els nivells de seguretat dels anys noranta. Per tant, sembla correcte situar els

10. Vegeu http://www.uned.es/investigación/IUISI_publicaciones.htm#septiembre04 Rechea, C.; Benítez, M-J.; Fernández, E. «Evolución de la seguridad ciudadana. Una valoración de las encuestas del CIS», 2005.

mínims de victimització i els màxims de seguretat cap a l'any 1999, i diferenciar a partir d'aquest punt d'inflexió entre dos períodes de característiques diferents.

Per la resta, amb independència que manquin sèries temporals, els baròmetres ens poden aportar una pinzellada d'actualitat que potser s'agraeix: així, la inseguretat ciutadana està entre els tres principals problemes d'Espanya per al 14,4% de la població espanyola (Baròmetre de desembre de 2007 del CIS) i entre els tres principals problemes de Catalunya per al 14,1% de la població catalana (Baròmetre del Centre d'Estudis d'Opinió (CEO) de gener de 2008), un nivell similar que no requeriria gaire més comentari si no fos perquè gairebé el 40% dels residents a l'Estat (concretament el 39,6%; N = 979) situen el problema del terrorisme i d'ETA entre els tres principals d'Espanya, mentre la xifra equivalent a Catalunya és molt minsa. En el Baròmetre del CEO forma part del grup «altres» perquè les mencions del problema no superen el llindar del 2% que utilitza el CEO per a ser inclòs a la relació dels problemes principals.¹¹ I aquests resultats coincideixen amb els de l'Enquesta de Seguretat Pública de Catalunya corresponent a l'any 2007, realitzada ja fa un any, on només l'1,4% de la població resident a Catalunya situava el terrorisme i ETA entre els tres problemes principals del país, mentre la xifra corresponent als baròmetres del CIS era en aquells moments superior al 38%. Potser no cal afegir que, amb una formulació lleugerament diferent, aquest problema també ocupava i ocupa les primeres mencions al País Basc, arribant al 38% a l'Euskobaròmetre de novembre de 2007.¹² Les diferències són de tal magnitud que compensen sobradament les desviacions que han d'atribuir-se a les diferències metodològiques que hi ha entre els diferents instruments d'enquesta que estem citant.

Les percepcions de les diverses subpoblacions són, doncs, profundament diferents, i les diferències no poden ser explicades per la diversa exposició als fets violents. Les percepcions subjectives sobre el terrorisme i ETA constitueixen, doncs, un cas extrem del que ja assenyalaven els primers estudis sobre les percepcions associades a la victimització: la influència dels fets delictius sobre les preocupacions generals no està només relacionada amb el nombre i el retret penal associat als delictes, sinó també amb els sentiments d'amenaça que es perceben sobre els valors fonamentals i el sistema de convivència de la població.

Això no obstant, l'exemple de les percepcions subjectives sobre el terrorisme i ETA té la funció il·lustrativa dels casos límit però no el valor dels casos representatius. En termes generals, la correlació entre la victimització experimentada i la percepció dels nivells de seguretat pot ser força millor, fins i tot pot resultar satisfactòria, sempre que associem experiències de victimització «típiques» (robatoris, atracaments, agressions físiques...) amb la percepció «cognitiva» que tenen les persones entrevistades sobre el nivell de seguretat existent. En aquest sentit, l'experiència catalana és il·lustrativa.

11. Vegeu <http://www.gencat.cat/economia/ceo/ceo.html>

12. http://www.ehu.es/cpvweb/pags_directas/euskobarometroFR.html

4. VALORACIÓ SUBJECTIVA DE LA SEGURETAT I VICTIMITZACIÓ CATALUNYA

La primera enquesta catalana de victimització es va realitzar a Barcelona, l'any 1984, a iniciativa de l'Ajuntament i en el marc de les polítiques de prevenció que impulsava en aquell moment el Consell de Seguretat Urbana creat per Pasqual Maragall.¹³ I és destacable que, a partir d'aquella primera edició, l'enquesta de victimització de Barcelona s'hagi dut a terme cada any, sense interrupcions. Addicionalment, al 1989 es va estendre als vint-i-set municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona mantenint la periodicitat anual. La mostra s'obtenia aleatòriament a partir de bases de dades telefòniques i representava la població formada pel conjunt dels residents de setze anys o més, que era entrevistada telefònicament.¹⁴ Aquest enfocament s'ha mantingut sense gaires variacions fins avui.

D'altra banda, l'any 1999 la Generalitat de Catalunya va dur a terme la prova pilot d'una gran enquesta anual sobre seguretat i policia que, a partir de l'any 2000, va incorporar-se amb caràcter experimental al Pla Estadístic de Catalunya. L'existència de dues operacions estadístiques de dimensions considerables en àmbits d'estudi similars o idèntics va plantejar de seguida la necessitat d'una confluència per raons d'economia i en compliment de la normativa estadística vigent.

I, en conseqüència, des de l'any 2002 es realitza una única operació de camp, amb un qüestionari comú i mòduls adaptats a les necessitats de cada institució. Durant aquesta nova etapa l'Enquesta de Seguretat Pública de Catalunya ha mantingut la periodicitat anual i un disseny convingut entre les diverses administracions, fent un esforç per a mantenir la comparabilitat d'un conjunt nuclear de variables al llarg del temps. I és precisament l'existència d'aquestes sèries temporals les que ens permeten afirmar ara que la correlació entre la «victimització típica» i la «percepció cognitiva» de la inseguretat tenen un grau de correlació satisfactori.

Intentem precisar aquests conceptes. Quan parlem de «victimització típica» ens estem referint a una «cistella» d'experiències de victimització que lògicament no pot incloure tots els supòsits possibles però que sí pretén incloure els més freqüents i resulten immediatament («espontàniament») identificats com a fets il·lícits per les víctimes. En aquests moments, la relació de fets sobre la qual treballa l'Enquesta de Seguretat Pública de Catalunya (ESPC) és la següent:

13. El disseny inicial del qüestionari i de la mostra, així com l'elaboració dels informes finals, va anar a càrrec d'un equip format per Anna Alabart, Josep Maria Aragay i Juli Sabaté. I sembla de rigor citar també la participació, en representació dels usuaris, dels responsables dels serveis municipals de prevenció, en especial de Josep M. Lahosa i Maria Paz Molinas.

14. Des de 1984 fins a 1991 es seleccionava la mostra utilitzant el sistema de rutes; a partir de 1992 es va implantar la selecció a partir dels llistats telefònics per raons predominantment econòmiques.

Taula 2. *Episodis incorporats a la cistella de l'Índex General de Victimització*

La prevalença:

Percentatge de residents victimitzats en alguns dels àmbits següents

Fets contra la seguretat personal

- Robatori del vehicle
- Intent de robatori del vehicle
- Robatori d'objectes de l'interior del vehicle
- Robatori d'accessoris del vehicle

Fets contra l'habitatge principal

- Robatori al domicili
- Intent de robatori al domicili

Fets contra la segona residència

- Robatori a la segona residència
- Intent de robatori a la segona residència

Fets contra el comerç o l'empresa

- Atracament al comerç o empresa
- Intent d'atracament al comerç o empresa
- Robatori al comerç o empresa
- Intent de robatori al comerç o empresa

Fets contra el sector agrari

- Robatori de maquinària agrícola, productes del camp o bestiar
- Intent de robatori de maquinària agrícola, productes del camp o bestiar

Fets contra la seguretat personal

- Atracament
- Intent d'atracament
- Estrebada (*tirón*)
- Intent d'estrebada (*tirón*)
- Robatori de bossa o cartera
- Intent de robatori de bossa o cartera
- Robatori del telèfon mòbil
- Intent de robatori del telèfon mòbil
- Agressió física
- Intent d'agressió física
- Amenaces, coaccions o intimidacions

Doncs bé, s'ha de ressaltar que aquest indicador de prevalença té un nivell de correlació força satisfactori amb un dels indicadors de percepció cognitiva que utilitza l'Enquesta de Seguretat Pública de Catalunya (ESPC), i que formulem de la manera següent: «*Valori en una escala de 0 (mínim) a 10 (màxim) el nivell de seguretat que hi ha al seu municipi.*»

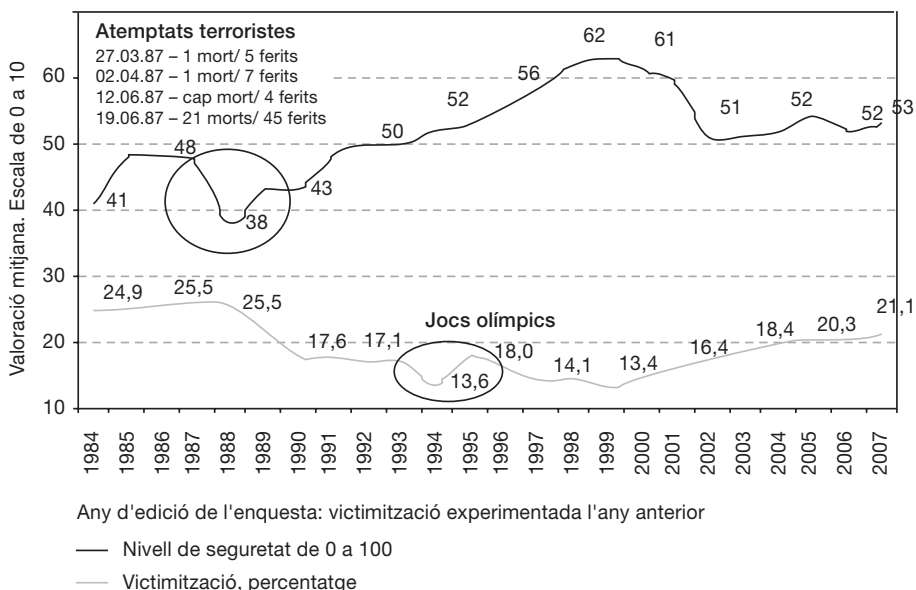
La formulació de la pregunta intenta, doncs, mantenir certa distància amb les emocions i les experiències de la persona entrevistada. Seria ingenu pensar que s'aconsegueix plenament però, en tot cas, la formulació pretén minimitzar la seva

influença sobre les puntuacions. I és aquest tipus d'indicador d'inspiració «cognitiva» el que mostra uns nivells de correlació més satisfactoris amb la cistella de fets que hem relacionat anteriorment. Així, si ens referim a les vint-i-quatre enquestes de victimització realitzades al municipi de Barcelona de 1984 a 2007, la correlació de Pearson és de $-0,735$. En definitiva una associació nítida: quan augmenta el nivell de victimització típica, disminueix la valoració de la seguretat, de manera prou consistent i al llarg de prou temps per sentir-nos raonablement convençuts d'estar davant d'un indicador subjectiu fiable i d'elaboració comparativament econòmica.

Taula 3. Victimització típica i valoració del nivell de seguretat a Barcelona, 1984 - 2007
Valoracions mitjanes. Escala de 0 a 10

Formulació literal de la pregunta sobre els sentiments de seguretat:

«Valori en una escala de 0 (mínim) a 10 (màxim) el nivell de seguretat que hi ha al seu municipi».

En el gràfic les respostes s'han convertit a una escala de 0 a 100 per a facilitar la comparació

Pel que fa a la resta, algunes de les oscil·lacions enregistrades en la sèrie temporal que apareixen al gràfic són d'interpretació inequívoca, com ara la gran davallada del nivell de seguretat que s'observa en l'edició de l'any 1988 de l'enquesta, i que reflecteix sense cap dubte la sèrie d'accions terroristes que va culminar amb l'atemptat a un supermercat de Barcelona, on una bomba d'ETA va fer vint-i-un morts i quaranta-cinc ferits el 19 de juny de 1987. Que una tragèdia d'aquestes dimensions impacti un indicador subjectiu de seguretat amb independència de l'evolució de la victimització típica és més que normal, fins i tot crida l'atenció la sobrietat de l'oscil·lació que s'enregistra.

La gran davallada de l'indicador subjectiu l'any 2002 a Barcelona és d'interpretació més oberta, però hi ha motius per pensar que podria estar relacionada amb un sentiment de degradació del civisme, d'increment del soroll i de noves maneres d'ús de la via pública que no queden ben recollides en la nostra cistella d'experiències de victimització però que sí impacten l'opinió pública. Fins i tot es podria afirmar, si més no a tall d'hipòtesi, que l'indicador subjectiu té avantatges sobre la prevalença en el sentit de mostrar-se sensible a molèsties de difícil quantificació.

Finalment, l'indicador subjectiu que estem proposant correlaciona adequadament amb altres distribucions rellevants, com ara les territorials. Sempre que el gruix de la mostra ho ha permès s'ha pogut comprovar sense excepcions que les oscil·lacions dels indicadors subjectius de naturalesa cognitiva responien a canvis significatius de la victimització típica o tenien explicacions raonables, com ara la de l'incivisme. Més concretament, els territoris que enregistren la victimització més intensa són els que puntuen més críticament els seu nivell de seguretat i generalment també aquells en els quals la subpoblació que considera que la situació està empitjorant és comparativament més nombrosa. Amb matisos que poden ser d'interès, com ara el de les comarques centrals, on la valoració del nivell de seguretat està per sobre de la mitjana, però el percentatge dels que creuen que ha empitjorat també, i aquesta dada és novament congruent amb la victimització enregistrada.

Taula 4. Distribució territorial d'indicadors subjectius i de victimització

Àmbit territorial	Indicadors subjectius: percepcions		Indicadors de fets: victimització delictiva	
	Ha empitjorat	Nivell 0-10	% de víctimes de fets considerats delictius per elles mateixes	
	1r trimestre 2007		2005	2006
Municipi de Barcelona	31,5	5,3	20,6	21,1
Regió Metropolitana	19,5	6,2	15,0	15,8
Camp de Tarragona	28,3	5,8	18,5	19,9
Terres de l'Ebre	25,6	6,2	17,9	16,6
Regió de Girona	23,0	6,4	14,1	15,3
Regió de Ponent	22,6	6,6	12,4	12,6
Pirineu Occidental	17,8	7,3	6,1	12,6
Comarques centrals	21,5	6,6	9,6	12,8
Total	23,7	6,1	16,0	16,9

5. CONCLUSIÓ

És evident que aquest article no respon a tots els dubtes que susciten els indicadors subjectius, ni autoritza la seva utilització sense les degudes cauteles, però l'experiència acumulada al llarg dels anys sí ens permet afirmar que els indicadors

subjectius no tenen el caràcter volàtil o incongruent que a voltes se'ls ha atribuït. Especialment els indicadors subjectius que hem denominat cognitius han mostrat a l'Enquesta de Seguretat Pública de Catalunya un comportament congruent i correlacionat amb els fets coneguts, especialment amb la victimització típica.

Quan s'estudia la segmentació sociodemogràfica dels indicadors subjectius és gairebé obligat recordar que els sentiments d'inseguretat són sistemàticament més elevats entre la gent menys afectada per la victimització típica, com ara la gent gran o les dones. Aquests segments de la població sembla que estan més preocupats per la seguretat tot i que pateixen menys fets. Aquest fenomen potser va cridar l'atenció dels primers estudiosos de la victimització, però avui ja no hauria de suposar gaires sorpreses. La gent més vulnerable se sent lògicament més insegura i, en la mesura de les seves possibilitats, pren més mesures de seguretat, cosa que disminueix la seva exposició al risc i, per tant, la seva victimització.

Ens trobem davant de manifestacions racionals i funcionals dels sentiments d'inseguretat: la gent vulnerable és la que té menys capacitat de defensa i, sobretot, la que en cas de viure un episodi de victimització pot patir conseqüències més greus o tenir més dificultats de recuperació. A tall il·lustratiu, podem recordar la gent gran quan tem que una estrebada li comporti una lesió greu o una dona quan tem que un incident aparentment menor derivi en una agressió sexual. Gairebé podríem dir que aquests segments de la població són els «components» més sensibles de l'indicador.